

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

תוכן

- א. עדים זוממין ... אין משלמין על פי עצמן.....1
- ב. תם שחבל באדם ... מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה.....2
- ג. היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק הוה ליה קנסא.....3
- ד. מפגל בקדשים לא קמיירי.....4
- ה. מוסר דדיבורא.....5
- ו. שכנ מועדין מתחילתן.....6
- ז. קרן לחלק בין תמה למועדת.....6
- ח. שן ורגל לפטרן ברשות הרבים.....6
- ט. בור לפטור בו את הכלים ... לפטור בו את האדם.....7
- י. אדם לחייבו בארבעה דברים.....7
- יא. אש לפטור בו את הטמון.....8

דף ה.

א. עדים זוממין ... אין משלמין על פי עצמן

שנים שהעידו באחד שחייב מנה לפלוני, ובאו שנים אחרים והזימום שאמרו באותו שעה שאתם אומרים שלוח עמנו הייתם, הרי זה פטור מלשלם שעדות הראשונים בטלה, שהתורה האמינה לעדים המזימים שאומרים עמנו הייתם, ואם כן מה שהעידו שזה לוח מזה ודאי שקר מעידים¹.

ולא עוד אלא שהעדים המזומים חייבים לשלם לאותו פלוני כפי מה שחייבו, דכתיב (דברים יט פסוק יט) וְעִשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, ורבתה התורה בפירוש שחייבים לשלם ממון שהיו רוצים לחייבו לשלם דכתיב (שם פסוק כא) יָד בְּיַד וְגו', לרבות דבר הניתן מיד ליד דהיינו תשלומין

¹ והטעם שהאמינה התורה למזימים יותר מלמוזמים, משום דכיון שמעידין המזימין על גופן של העדים המזומין, הן אינם נאמנים על עצמם לומר לא היינו עמכם כשם שאינם נאמנים לומר לא עשינו כך וכך, כגון אם באו שני עדים והעידו על שנים או אפילו על מאה שהרגו את הנפש או שחללו את השבת, מאמינין לעדים להרגם ואין מאמינים לאלו שאומרים שלא עשו כך וכך, דאדם קרוב אצל עצמו ואינו מעיד על עצמו, הכי נמי אין מאמינים לאלו שיאמרו לא היינו עמכם שמעידים על עצמם, אלא מאמינים למזימין המעידים על גופן ופטרינן אותו הפלוני. לשון הלבוש חו"מ לח

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

חיוב העדים² זוממים לשלם במקום שחייבין לשלם קנס הוא ולפיכך אין משלמין על פי עצמן.

ביצד הרי שהעידו ונתקרה עדותן בבית דין, ואחר כך אמרו שניהם עדות שקר העדנו ואין לזה אצל זה כלום, או שאמרו העדנו על זה בכך וכך והוזמנו אין משלמין על פיהן.

אבל אם אמרו העדנו על זה והוזמנו בבית דינו של פלוני ונתחייבנו ליתן לו כך וכך הרי אלו משלמין שזו הודאה בממון שנגמר דינו ליתנו, ואם אמר האחד כך משלם חלקו. שנים שהעידו באחד שחייב לפלוני מנה, ובאו שנים והכחישום או הזימום, הרי זה פטור.

עדים שהעידו בבית דין באחד שחייב לחבירו מנה, ואחר כך אמרו: שקר העדנו, עדותם הראשונה קיימת, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד; אבל נאמנים לגבי עצמם, לשלם לו כל מה שהפסידוהו.

ואף על פי שאין דנין דין עדים זוממים בזמה³ מפני שזהו קנס ובזמה⁴ אין דנין דיני קנסות מ"מ יש נ"מ לדינא גם בזמה⁵, שעדים שהעידו⁶ בבי"ד באחד שחייב לחבירו מנה, ואחר כך באו ואמרו שקר העדנו, עדותם הראשונים קיימת שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, מכל מקום נאמנים הם על עצמם במה שאומרים שקר העדנו על פלוני, שאם הפסידוהו כגון שכבר שילם זה על פיהם⁷, ואי אפשר להחזיר, כגון שהוא אלם⁸ או הלך למדינת הים או הוציא המעות ואין לו לשלם, חייבים העדים לשלם לו כל מה שהפסידוהו, מדינא דגרמי⁹.

וכן אם תפס זה שהעידו עליו ממון העדים המוזמים אין מוציאים ממנו⁷.

מה שהמוזמין⁸ משלמין הוי קנס, כמו שהתבאר, לפיכך אין משלמין ע"פ עצמם, גם בזמן הזה, אם לא שילם לתובע כבר על פיהם שמודה בקנס פטור.

ב. תם שחבל באדם ... מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה

² טור חו"מ לה

³ שו"ע ונו"ע חו"מ לה א

⁴ ואין נאמנים לגבי מי שזכה ע"י עדותם שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ורק לגבי עצמם נאמנים לשלם לזה שהפסיד ע"י עדותם.

⁵ וצ"ע שגם אם אינו אלם התובע תובע מהנתבע ואינו יכול לומר לו תבע מהעדים אלא הנתבע משלם לו והוא יתבע מהעדים

⁶ ואי לא היה להם דין עדים זוממים, רק שעדים אחרים היו מכחישים אותן ולא אמרו עמנו הייתם לא היו חייבים לשלם, דדילמא הם מעידים אמת והאחרים שקר, משא"כ בהזמה וק"ל. ש"ך ס"ק ב ערוה"ש שם ג. דזה אינו קנס דלא הוזמו ע"י זוממים אלא על פיהם. ערוה"ש שם ח

⁷ וכ"כ המחבר בב"י בסוף סימן זה, דמה"ט כתב הטור דיני הזמה אעפ"י שאין דרכו לכתוב דברים שאין נוהגים בזמן הזה. ובפרישה (סעיף ד') כתבתי דנפקא מינה דתרווייהו צריכי למיכתב בטור. סמ"ע שם ג

⁸ ערוה"ש שם ח

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

שור שהזיק אדם דינו כהזיק שור או ממון אחר⁹, ובקרן תמה משלם חצי נזק, ובמועד, וכן בשן ורגל, משלם נזק שלם¹⁰, אבל פטור מתשלומי צער רפוי שבת ובושת¹¹, וכן אם נגח אשה והפילה פטור מדמי ולדות¹².

ג. היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק הוה ליה קנסא

כבר התבאר גיטין דף נב: ודרף נג. שלא מצינו בתורה שחייבה על הנזקים אלא בהזיקא דמינכרא¹³, כגון קרן ושן ורגל ובור, אבל המזיק את חבירו בהיזק¹⁴ שאינו ניכר¹⁵, כגון המטמא טהרותיו של חבירו, או מערב יין נסך ביינו של חבירו לא חייבה התורה, אבל, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו או מערב יין נסך ביינו וכה"ג ואומר פטור אני,

⁹ המאירי בפי' החובל (דרף צא ע"א) מדייק מהסוגיא שם שכשם שיש אומד לנזקי אדם כך יש אומד לנזקי שור המזיק, והיינו אם היה ראוי בנגיחה זו להמית ולהזיק היזק זה, וסיים שלא מצא כן בדברי הפוסקים, ונראה דדוקא כשהמית או שחבל באדם יש אומד, אבל בנזקי ממון בממון אפשר שמודה שאין דין אומד, והרי גם באדם שהזיק ממון לא מצינו דין אומד

¹⁰ שו"ע סימן תה סעיף א, וכתב שאפי' נתכוין להזיק בהמה והזיק אדם חייב, וביאר הסמ"ע דכ"ש כשנתכוין לבהמה זו והזיק בהמה אחרת, אלא דקמ"ל דאפי' נתכוין לבהמה והזיק אדם שאין דרכו ס"ד דהוי כאונס קמ"ל דאפי' חייב.

¹¹ שו"ע שם, דוכי יתן איש בעמיתו כתיב ולא שור בעמיתו

¹² שו"ע שם סעיף ג, וסיים שאם נגח שפחה מעוברת ויצאו ילדיה חייב כאילו נגח בהמה מעוברת,

¹³ הרמב"ן בדינא דגרמי הקשה למה לא יתחייב במטמא ומדמע מדינא דגרמי, והביא יש מפרשים שדר"ג קנסא ואינו חייב בשוגג, ולדבריהם חיוב היזק שא"נ וחייב גרמי שווים הם שאינו חייב אלא במזיד ומתכוין להזיק, אבל הרמב"ן שם דחה דיעה זו (עי' פרק ג) וכתב שלכן אינו חייב בהיזק שאינו ניכר מדד"ג משום דכיון דקיי"ל היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, אין זה נזק להתחייב עליו אף מדד"ג, ועיי"ש מ"ש ליישב בהא דמחיצת הכרם שאינו בכלל היזק שא"נ, ועי' חידושי הריטב"א בניטין שם.

¹⁴ שו"ע חו"מ שפה א

¹⁵ בפמ"ג בפתיחה לאו"ח סוף סדר ב כתב שהתוחב כף של איסור לתוך היתר הוא בכלל השא"נ, אלא שמסתפק בדבר שמעמו נרגש שאפשר דהוי כהיזק ניכר.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

חכמים קנסוהו¹⁶ לשלם¹⁷ מן היפה שבנכסיו כדין כל מזיק¹⁸, ודוקא במזיד אבל שונג¹⁹ או אנוס פטור²⁰, שלא קנסו אלא מזיד. ויש אומרים²¹ שלא חייבו במזיד אלא במטמא פירות חבירו, או שעירב תרומה בפירותיו, או עירב יינו ביינ נסך, או שניסך יינו לע"ז.

ד. מפגל בקדשים לא קמיירי

כבר התבאר במסכת נדרים דף לו. וגיטין דף נג. נד: שהכהנים שפגלו²² את הזבת, או²³ שחשבו באחת מד' עבודות לאוכלו או להקריבו חוץ למקומו,

¹⁶ כתב בערוה"ש בשם היש"ש שבקנס זה חייב גם בהודה מפי עצמו, שלא אמרו מודה בקנס פטור אלא בקנסות דאורייתא, ובש"ך סימן שפח ס"ק נא כתב בשם הרש"ל גבי מוסר וגרמי שאם הודה מעצמו פטור, והש"ך שם חולק עליו, והביא בשם המרדכי שלא אמרו מודה בקנס פטור בקנס דרבנן, ועי' קצה"ח שם ס"ק יא שהשוה קנס דהיזק שא"נ לקנס דרבנן, וא"כ גם זה תלוי במחלוקת, ועי' שו"ת נוב"ת חו"מ סי' סא, שו"ת חת"ס או"ח סי' קיט, שו"ת כת"ס חו"מ סי' כו ושו"ת חתן סופר סי' נה, ועי' להלן אם גרמי בהיזק שאינו ניכר חייב. כתב בערוה"ש שהמזיק בשונג היזק שאינו ניכר ובא אחר והיזק אותו חפץ בהיזק ניכר אינו חייב לשלם אלא מה שהיה שוה לאחר ההיזק שא"נ, דסו"ס אינו שוה יותר בשעת נזק שני.

¹⁷ וכתב בשער משפט סימן קעו סק"ד שאם נתכוין לטובה ולהנאת עצמו פטור בהיזק שאינו ניכר, וכ"ש בשנתכוין לטובת הניזק, ועי' מנחת פתים כאן, ועי' דיני פקדון פרק ה בדין שומר בהיזק שאינו ניכר ובדיני גניבה פרק ה מדברי המשל"מ ששומר וגזלן שעשה בידים היזק שאינו ניכר חייב אף בשונג.

¹⁸ ומשלם מעידיה, אף על פי שהוא קנס דרבנן, דכעין דאורייתא תיקון, כתב המאירי בפ' הנזקין דקנס דהיזק שאינו ניכר אין גובין בזמחה, וכ"כ בביאור הגר"א סימן א, ובשם יש אומרים כתב המאירי שגובין, שלא אמרו אלא בקנס שהוא יותר מן הקרן, אבל היזק שא"נ במזיד, סו"ס חסרו ממון, ועי' שו"ת כת"ס חו"מ סימן כו.

¹⁹ במנחת פתים הביא בשם תורעק"א במשניות בגיטין פ' הנזקין שהוכיח מדברי הש"מ ב"ק דף ה שהמתכוין לנסך יינו של זה וניסך יינו של אחר מיקרי שונג ופטור, ותמה המנח"פ שהרי בנתכוין להרוג את זה והרג את זה קיי"ל כרבנן דחייב מיתה, ואפי' לדעת הרמב"ם שפסק כר"ש מ"מ בכושת חייב, וכן בבהמה חייבת מיתה, ולא מסתבר שלגבי מיתה חשוב כמזיד ולגבי השא"נ יהא חשוב כשונג, ונשאר בצ"ע, ועי' דרכי דוד.

²⁰ ולא מצינו חיוב תשלומין מדיני שמים, ובשו"ת חכ"צ בנוספות סימן י מסתפק בזה, ובשו"ת כת"ס חו"מ סימן כד מדייק מדברי רש"י בפ' הכונס גבי עושה מלאכה בפרת המאת דהשא"נ הוא שאינו חייב אלא פורענות מדיני שמים, ומשמע שאין חיוב תשלומין (לכאורה אדרבה, שאם חייב פורענות הרי בודאי שצריך להפטר מהעונש ע"י תשלומין), אלא שכתב שמסוגית הגמ' משמע שדינו כגרמא שיש חיוב לציי"ש, ולפי"ז אם תפס אין מוציאין ממנו, לדעת הפוסקים דמהני תפיסה, ועי' שו"ת חתן סופר סימן נה.

²¹ ש"ך שם סק"א בשם כמה ראשונים, דמקנסא לא ילפינן לשאר דברים, וע"פ הבנת השעמ"ש בסברת התוס' והרמב"ן נראה שנחלקו אם דין היזק שאינו ניכר הוא בשעת הנזק, או צריך שימשך גם לאחר מעשה הנזק. ועי' ספר מנחת שלמה סימן פח ופמ.

²² רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ד

²³ במשנה למלך שם הקשה ולא ידעתי מאי איריא שפגלו דהיינו מחשבה שחוץ לזמנו אפילו מחשבה דשלא לשמן דהקרבן כשר אפ"ה חייבין כיון דקיי"ל שלא עלו לבעלים לשם חובה ... וצריך להביא אחר לחובתו או נדרו כו. וסבור הייתי לומר דנקט שפגלו לכלכול כל מין קרבן שיהיה אף נדבה דקיי"ל שאינו חייב באחריותו דמשום מחשבה דשלא לשמו לא מיחייבי הכהנים. וכ"ת דאי משום האי טעמא אף שפגלו ליפטרו הכהנים כיון שהיה נדבה ואינו חייב באחריותו, הא ליתא שהרי כתב רש"י שם פ' הנזקין (דף נ"ג) וז"ל חייבין לשלם דמיה לבעלים שהרי צריכים להביא אחרים ואי נמי נדבה היא קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש ע"כ. וראיתי להרא"ש בפרק ד' דנדרים (דף ל"ה) שכתב הכהנים שפגלו שחשבו באחת מד'

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

או שחשבו על קרבן שבא בנדר שלא לשמו, במזיד, חייבין לשלם, בשוגג, פטורין. אך בקרבן נדבה אם חשבו שלא לשמה אינם חייבים לשלם.

ה. מוסר דדיבורא

אסור למסור ישראל ביד עכו"ם²⁴, אפילו הוא רשע ובעל עבירות, וכל המוסר ישראל ביד עכו"ם, בין בגופו ובין בממונו, אין לו חלק לעולם הבא, ובכמה דברים נחשב המוסר כדין מומר להכעיס²⁵, ופסול לעדות ולשבועה, אבל אם מסר באונס אינו נפסל.

מותר להרוג המוסר אפילו מוסר ממון אפילו בזמן הזה²⁶, ודוקא קודם שמסר, כגון שאומר אלך ואמסור, ומתרים בו שלא ימסור, ואם אינו שומע להתראה ואומר אלך ואמסור מותר להרגו²⁷, ואם אין פנאי א"צ להתראה²⁸, ומקבלין עליו עדות אפי' שלא בפניו²⁹.

המוסר שגרים הפסד ממון ישראל³⁰, אף על פי שלא עשה מעשה בידים, אלא הראה או אמר³¹ לאנס ישראל או עכו"ם על ממון ישראל ולקחו האנס,

עבודות לאוכלו או להקריבו הוין לזמנו או הוין למקומו ע"כ. ומדנקט הרא"ש הני תרי גוויי ולא נקט נמי שלא לשמו משמע דדוקא בהני מיחייב ולא מצאתי מקום לחלק אלא דוקא בנדבה וכדכתבינא.

²⁴ שו"ע ונו"כ שפח ט

²⁵ ש"ך שם ס"ק נג לענין שחיטה, וכן פסול לכתובת ס"ת, (עיי' שו"ת מהר"י אסאד ח"ב סי' רצט), ובס"ק סב כתב בשם התוס' דגרע ממומר, ועיי' שו"ע הרב ה' נקי ממון בקו"א סק"ב.

²⁶ ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' מט אות יב כתב שבזמנה"ז המוסר ממון אינו בכלל רודף, ומשמע שאסור להרגו משום שאין בו משום סכנת נפשות, וצ"ע, ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' צו נשאל בכעין זה ונראה דעתו שאף בשלמון מתוקן יש לו דין מוסר.

²⁷ שו"ע סימן שפח סעיף י, והש"ך כתב דהיינו שניכר שיעשה כן, וצייין לתשובת הרשב"א ח"א סי' קפא, ושם כתב שאם רגיל לעשות כן, כל שאומר לעשות כאילו עשה, ואפי' מי שאינו רגיל בכך, אילו הכרנו בו שרוצה לעשות, כההיא דרב כהנא (להלן דף קיז). דאמר מחוינא, הרי הוא כאילו ידענו בבירור שיעשה ואף על ספק נהרג.

²⁸ רמ"א שם, וכתב בשו"ע סעיף טז שהוצאות שעשו לבער המוסר חייבים כל הדרים בעיר לפרוע, אפי' אותם שפורעים מס במקום אחר

²⁹ שו"ע שם סעיף יד והוסף הרמ"א שגם א"צ דרישה וחקירה.

³⁰ שו"ע ונו"כ שפח ב

³¹ בגמרא להלן קמז: אמרו דאחוי אחוויי, ופירש"י שהראה להם מלו קרקע זו, ובשו"ע סי' שפח סעיף ב כתב הרגיל, ופירש הסמ"ע סק"ה שדיבר לאנס שממונו של זה במקום פלוני, והש"ך ס"ק יג כתב הראה או דיבר לאנס, ובשו"ע הרב כתב בין בדיבור שהלשין עליו או לגלות מצפונו בין מראה לו באצבע תבן של חבירו, ומשמע אפילו מראה בשתיקה אלא שהשר מבין כונתו, וביש"ש פרק הגוזל ומאכיל סימן מו הביא בשם הרשב"ם בתשובה דדוקא כשהראה באצבע הוי מעשה אבל בדיבור לא הוי מעשה, והיש"ש דחה פירושו וסובר שגם בדיבור חייב, כמו במראה דינר לשלחני ומוחל שט"ח, עיין שם. ובערך ש"י סימן שצח הביא בשם הרמב"ן בדר"ג שכתב לחלק בין מוסר לבין משסה שפטור, שאם האנס אינו רואה הממון והוא מראה להם,

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

חייב³² לשלם מה שהפסידו, והוא מדינא דגרמי³³, ואפי' הודה מעצמו חייב³⁴.

דף ה:

ו. שכן מועדין מתחילתן

כבר התבאר דף ב. שהשן³⁵ והרגל מועדין מתחלתן ומשלם נזק שלם, פרט לנזקי צרורות שמשלם חצי נזק.

ז. קרן לחלק בין תמה למועדת

כבר התבאר שהקרן³⁶ שהוא משונה בתחלתו נקרא תם, ואינו משלם אלא חצי נזק מגוף המזיק, ואם הרגיל בשנויו ג' פעמים נעשה מועד ומשלם נזק שלם מן העליה.

ח. שן ורגל לפוטרן ברשות הרבים

גרם כל הנזק, כמי שנמל כים חבירו והניחו ברה"ר, אבל במשסה קאי גברא והנחש, ודומה לממון המוטל לפני האנס ובא אחד ואמר לו מול אותו שהוא פטור, והע"ש הביא בשם תרה"ד סי' סח בשם ר"א שנהגו לדון דיני מוסר אף בדלא אחוי אלא שהלשין כדיבור והפסיד ממון חבירו, ותקנת גאונים לסמוך כאן בדד"ג בעקימת שפתים.

³² הקשה בפני יהושע כיון שמוסר חייב מיתה, למה לא יפטר מטעם קם ליה בדרכה מיניה, דומיא דרודף, וכתב בערך ש"י דאין לומר דבקנסא לא פטרינן מדין קלבד"מ, שהרי גבי מנסך משמע דאי לאו משום דבשעת הגבהה מתחייב היה פטור, אף על פי שאינו אלא קנס מדין היוק שא"ג, ותירץ דאפשר שלאחר שמסר אינו חייב מיתה רק מדרבנן משום מגדר מילתא, וכמ"ש הרא"ש בתשובה, ולא תיקנו להפסיד ממון הנמסר, ועי' בדבריו בסוף הסימן, ובמנ"ח מצוה רלו נשאר בצ"ע בזה. ועי' מהר"ם שיק על תריג מצוות.

³³ כן נראה דעת הפוסקים, וכדמוכח בגמרא שם קטז: קיז. ובתוס' כאן דף ה ע"א ד"ה למעוטי כתבו שאפי' למאן דלא דאין דד"ג חייב במוסר משום קנס, ומוסר הוא בכלל גרמי, שמכיון שמראה ממון ישראל לאנס היו ברי הזיקא שיטלנו, ומ"מ אינו אלא ככה שני, ומשמע שכח שני דינו כגרמי, וכמ"ש שם בשם כמה ראשונים. ועיין שו"ת דברי חיים ח"א חו"מ סימן מו שאם מסר אותו ממון היו כמזיק ממש מדד"ג, אבל כשמסר ממון זה ומתוך כך נפסד ממון אחר, ה"ז כעין גרמא, ומ"מ במוסר חייב משום קנס.

³⁴ רמ"א שם סעיף ח

³⁵ שו"ע ונו"כ שם שפט ב ו

³⁶ שו"ע ונו"כ שם ב ה

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

השן והרגל שהזיקו ברשות הרבים פטורים, והקרן חייב³⁷. אולם י"א³⁸ שחייב לצאת ידי שמים גם בשן ורגל שהזיקו ברשות הרבים. ויש חולקים³⁹.

ט. בור לפטור בו את הכלים... לפטור בו את האדם

כבר התבאר לעיל דף ג. שהבור הוא⁴⁰ אחד מאבות נזיקין, והוא כל דבר שמזיק למי שעובר עליו במקום שעשאו, והוא ממונו, או שהוא עשה הבור, וכל הדומה לו, משלם נזק שלם. אולם אינו חייב על מיתת אדם⁴¹ או כל נזקי או שבירת כלים⁴², אולם על נזקי אדם חייב⁴³.

י. אדם לחייבו בארבעה דברים

כבר התבאר לעיל דף ד. שהחובל בחבירו⁴⁴ חייב⁴⁵ לפעמים בחמשה מיני תשלומין, כפי שיש בחבלתו⁴⁶, והן:

א. נזק, כלומר תשלום לנחבל עקב הפחתת דמיו מחמת החבלה. ומעריכים את דמי הנזק בכך שרואים את הנחבל כאילו הוא עבד הנמכר בשוק, ושמים כמה היה שווה לפני שנחבל וכמה הוא שווה לאחר שנחבל, ואת ההפרש משלם החובל כדמי נזק.

³⁷ דשן ורגל ילפינן מובער בשדה אחר, והיינו הצר הנזיק, ובקרן לא כתיב ולא בעינן צר הנזיק, וקיי"ל להלכה שקרן תמה ברשות הנזיק משלם חצי נזק, כמ"ש בשו"ע סימן שפ"ט סעיף י"ט וסימן שצ"ח סעיף ב.
³⁸ מסתפק הברכת שמואל סי' ב בענין שן ורגל ברה"ר אם יש איסור וחייב מד"ש, והביא בשם הג"ר בצלאל שהוכיח דאיכא איסורא בנזקי כלים בבור מדצריך להרחיק נזקין מפירות, וכתב לחלק בין שן ורגל ברה"ר שמיעטה תורה מדין ממונו ואינו בכלל שמירתו עליך ופטור אף מאיסור וד"ש, משא"כ לענין כלים בבור וטמון באש אין מיעוט מדין שמירתו עליך אלא מדין תשלומין, ומ"מ נשאר באיסור וחייב מד"ש.

³⁹ בחזו"א ב"ק סימן ב סק"ז

⁴⁰ שו"ע ונו"כ תי א

⁴¹ שו"ע ונו"כ שם כ

⁴² דדרשינן תמור ולא כלים, וכל שאינו בעל חי הוא בכלל כלים, וגם כשהזיקו פטור, ששבירת כלים היז כמיתתן (עי' קהלות יעקב ב"ק סימן ד), ונראה שגזיה"כ הוא, ובערוה"ש נתן קצת טעם לזה, ויש לעיין אם חייב מד"ש, ובחזו"א משמע שכל שפטרנו תורה פטור אף מד"ש.

⁴³ שו"ע ונו"כ שם ובסעיף כא, שלא נתמעט אדם אלא במיתה ולא מנזקין (ועי' קצה"ח שם לענין עבד או עכו"ם), ומ"מ פטור מד' דברים, וכן מדמי ולדות, שלא נאמרו אלא באדם המזיק.

⁴⁴ שו"ע סימן א סעיף ה, וכשיתן לו שיעור הראוי, והיינו לפי שיקול דעת ב"ד, מתירין לו אף על פי שאין הנזיק מתפייס בכך (שו"ע ורמ"א שם).

⁴⁵ שו"ע ונו"כ הו"מ תכ ג

⁴⁶ והיינו אם יש בו כל החמשה משלם כולם, ואם אין אחד מכל אלה, או שהוא פטור מאחד מהם מאיזו סיבה אינו משלם רק מה שהוא חייב.

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

ב. **צער**, כלומר תשלום לנחבל עקב הכאב והסבל שגרם לו החובל. ומעריכים את דמי הצער בכך שאומדים כמה אדם היה מוכן לשלם כדי להינצל מסבל דומה

ג. **ריפוי**, תשלום לנחבל לשם כיסוי ההוצאות להתרפאותו מן החבלה כולל שכר הרופא, דמי התרופות וכדומה.

ד. **שבת**, כלומר כתשלום לנחבל על הזמן שהוא בטל ממלאכתו מחמת החבלה. ומעריכים את דמי השבת בכך שרואים את הנחבל כאילו הוא שומר קישואים (ואם סימא את עיניו – כאילו הוא טוחן ברחיים), שהיא מלאכה שאף קטוע יד או קטוע רגל מסוגל לעשותה, וכעת מחמת חבלתו אינו מסוגל לעשותה, משום כך על החובל לשלם לנחבל דמי שכירותו כשומר קישואים.

ה. **בושת**⁴⁷. כלומר חיוב תשלומים על הבושה והחרפה ואומדים את דמי הבושת לפי המבייש והמתבייש, כלומר: הערכת הבושת על ידי בית דין נקבעת על פי נסיבות כל מקרה ומקרה: לפי המבייש ולפי המתבייש, שכל שהמבייש נקלה יותר בושתו מרובה, וכל שהמתבייש חשוב יותר, בושתו מרובה.

אולם אין גובין נזק צער ובושת בזמה⁴⁸, וי"א⁴⁹ ששבת ורפוי גובים.

אף בנזקין שאין גובין ע"י ב"ד בזמה⁵⁰, חייב המזיק⁵¹ לשלם, וב"ד מנדין אותו עד שיפייס את הניזק⁵¹, וכ"ש שאם תפס הניזק שאין מוציאין מי"דו, ויש אומרים⁵² שב"ד נזקקין לשומת הנזק כדי שידע כמה לתפוס.

יא. אש לפטור בו את הטמון

⁴⁷ וכתב הש"ך שה' דברים גובים מעידית.

⁴⁸ שו"ע ונו"כ הו"מ א סעיף ב, דנזקי אדם באדם בחבלות שיש בהם נזק הוא מילתא דלא שכיחא (וצער ובושת בלא"ה אין בהם חסרון כים ודמיא לקנס). והרמב"ם פ"ה מה' חובל סובר שזנזק וצער הם קנס ממש ויש בהם דין מודה בקנס שפטור, אבל הראב"ד והמ"מ חולקים דכל ה' דברים הם ממון ולא קנס, עיין שם, ועי' בטור סימן פז סעיף מ ובנו"כ שם.

⁴⁹ שו"ע שם, שמכות ופצעים שיש בהם שבת וריפוי מילתא דשכיחא הוא, ולכן אף בחבלות שאינם שכיחים גובים, והוא דעת הרמב"ם, אבל הרמ"א כתב בשם הרא"ש שאף שבת וריפוי אין גובין, שגם זה בכלל נזקי אדם באדם. ועי' שו"ת שבות יעקב ה"א סי' קעט בד"ה דברים בזמה"ז.

⁵⁰ ולא דוקא מדיני שמים, שהיוב גמור הוא, אלא שאין כת ביד ב"ד לכופ ולגבות בזמה"ז (בקצה"ח סימן לט סק"א הביא בשם הרמב"ן שיש מצוה לשלם נזיקין, שנאמר בעל הבור ישלם, ומחויב לקיים המצוה), ועדיף מתשלום קנס שיש אומרים שאינו חייב לצי"ש, שבקנס בעינן אשר ירשיעון, וכל שלא הורשע ע"י ב"ד יש לומר שאינו חייב, אבל בזה אף על פי שעשאוהו בקנס חיוב גמור הוא, כשם שלא אמרו בזה מודה בקנס לפטרו. שוב ראיתי בקובץ הפוסקים סימן א בשם חידושי הרי"מ שדן בזה.

⁵¹ שו"ע סימן א סעיף ה, וכשיתן לו שיעור הראוי, והיינו לפי שיקול דעת ב"ד, מתירין לו אף על פי שאין הניזק מתפייס בכך (שו"ע ורמ"א שם), וכתב בנה"מ חידושים סק"י בשם התומים שאם מת המזיק אין מנדין ליורשים, כיון שאינו אלא מתקנת הגאונים שלא יתרבו בעלי זרוע ומזיקים בעולם, ובנו שלא היה במעל הזה אין מקום לקנסו.

⁵² תומים בשם הי"ש, ולא קאמר הרמ"א שם שאין שומעין לו כי אם בקנס ממש.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

אמרה תורה טמון באש פטור שנאמר (שמות כב פסוק ה) **פי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה מה קמה בגלוי⁵³**, ולכן המדליק גדיש והיו בו כלים טמונים, אפילו כלים שדרכם להטמין בגדיש, פטור על הכלים, ומ"מ חייב על מקום הכלים כאילו היה מלא⁵⁴. י"א⁵⁵ שחייב לצאת ידי שמים על הכלים הטמונים ויש חולקים⁵⁶.

יש אומרים⁵⁷ שלא נאמר פטור טמון באש, כי אם במקום שכלו לו חיצו, כגון שנפלה אש בחצרו⁵⁸ ובאותה שעה היה גדר מפסיק בין האש לרכוש חבירו באופן שלא היתה האש יכולה להזיק, אלא שאח"כ נפלה הגדר מסיבה אחרת, ולא גדרו, שחייב זה אין בו משום חציו אלא משום ממונו, והוא הנקרא כלו חציו. אבל בלא כלו חציו, חייב אף בטמון.

⁵³ שו"ע ונו"כ תיח יג, וגזירת הכתוב הוא. ובחזו"א ב"ק סי' ב סק"ה מסתפק אם בית עושה טמון למה שבתוכו, דאפשר דכיון שהבית עשוי לכניסה לתוכו הו"ל מה שבתוכו גלוי, וכתב שנראה עיקר שאין הבית עושה טמון (לכאורה יש לחלק אם שלטה האש מבחוץ או מבפנים), ועוד מסתפק שם אם מתחת לעששית הוי גלוי, ואת"ל דהוי גלוי, שוב אין בית עושה טמון מפני החלונות שבו, עיין שם.

⁵⁴ שו"ע שם, ופשוט דמ"ש שמשלם כאילו היה מלא, היינו כשהטמון היה שוה כדמי הגלוי או פחות ממנו, אבל אם היה שוה פחות מהגלוי, אינו משלם יותר ממה שהזיק. ובחזו"א ב"ק סימן ו סק"ז הסביר בחיוב מקום הכלים, דאע"פ שפטור טמון הוא אפילו כשידע שיש שם כלים, שדמי התבואה שבמקום הכלים לא מיקרי טמון, כשם שהעומרים הפנימיים לא מיקרי טמון, שערבם נראה בחוץ, ומסתפק החזו"א אם פטור טמון תלוי בשעת הדלקת האש או בשעת שריפה, ונ"מ כשנתגלה בין הבעירה לשריפה, וכתב שאם היה טמון בשעת הבעירה, אף שנתגלה קודם שנשרף כולו, פטור, דא"כ איך מצינו טמון, שלעולם נשרף הכסוי קודם, ושוב נשרף בגלוי, ואם היה מגולה בשעת הבעירה ונטמן אח"כ פטור, כדמוכח מהא דשויה טמון.

⁵⁵ עיין בברכת שמואל סי' ב

⁵⁶ בחזו"א ב"ק סימן ב סק"ז מסתפק בטמון אם חייב לצי"ש, ומהא דבא אחר והטמין שחייב לצי"ש אין להוכיח, שיודע שמפסיד לחבירו, ומצדד לומר דכל שפטרה תורה בפירוש, כגון כלים בבור וטמון באש פטור אף לצי"ש. וגם שולח בעירה ביד הש"ו פטור מן הטמון אף ביד"ש, ובסימן ה סק"ד נראה דפשיטא ליה שטמון פטור אף לצי"ש. עיין שם. וכתב החזו"א שם לדעת הרמב"ם דליבה ולבתה הרוח חייב משום גרמי, א"כ כל טמון באש יתחייב משום גרמי, ותירץ דמדליק בתוך שלו ולא נתכוין להזיק אין לחייבו משום גרמי. ומשמע בגמרא דלאו דוקא טמון בגדיש, אלא כל שהוא טמון בבגד או בכלי (עי' רש"י ב"ק דף י ע"א ד"ה שור טמון ובתוס' שם, שנראה שמפרשים בדעת רש"י שחמור ועליו שק תבואה הוי התבואה טמון, ולא נתברר לי אם צריך שיהא טמון מכל צדדין דומיא דהטמנה בשבת),

⁵⁷ שו"ע סימן תיח סעיף יג, וכדעת הטור, ומשמע שבלא כלו חציו, ה"ז כאדם המזיק שלא מצינו בו פטור טמון. אבל בדעת הרמב"ם נראה שאינו מחלק, ואף בלא כלו חציו פוטר בטמון. ועי' בביאור הגר"א ס"ק לג שביאר סוגית הגמרא אליביה, ועיקר דבריו הם מעין דברי היש"ש פ' כיצד הרגל סימן כב, ומפרש כן גם בדעת הרי"ף. ועיקר סברתם הוא דמ"ש אשו משום חציו לאו למימרא שאין בו משום ממונו, וכל שיש בו משום ממונו, אין בו משום חציו, אלא לענין ד' דברים ריבתה תורה דהוי כזורק חץ, ולפי"ז כתב היש"ש בסוף דבריו וז"ל, מסקנא דמילתא, באש שלו לא חייב אלא משום ממונו ופטור בטמון לעולם כשמדליק בתוך שלו והלכה הדליקה בשל חבירו. ומ"מ לענין ד' דברים חשבינן כאילו הזיקו בידים אף שאשו משום ממונו, וכן לענין חיוב מיתה ועי' תרומת הכרי, חזו"א ב"ק סימן ב סק"ג ובאולם המשפט.

⁵⁸ שו"ע ונו"כ שם ו

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

לא נאמר פטור טמון אלא במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בשל חבירו, אבל המדליק בתוך של חבירו, חייב על הטמון⁵⁹, ובלבד שיהא דבר הרגיל להטמין, כגון כלי גדיש בגדיש, וכן בבית חייב על כל דבר שדרך להטמין בבית⁶⁰.

⁵⁹ שו"ע ונו"כ שם יג, ומלשון השו"ע משמע שבשל חבירו אפילו באופן שכלו היציו חייב, וכמ"ש התוס' דעיקר קרא בפטור טמון כתיב כי תצא אש, והיינו במדליק בשלו, אבל במדליק בשל חבירו לא אשכחן קרא לפטור טמון. וכן כשמדליק במקום שאינו שלו ולא של חבירו, ג"כ לא אשכחן קרא, דלאו כי תצא אש הוא, וממילא חייב בטמון. ומ"ש בשל חבירו לאו דוקא, ובאבן האזל פ"ב מנז"מ מסתפק כשהדליק ברה"ר אם מיקרי בשל חבירו, כיון שאין לו רשות להדליק שם, ונשאר בצ"ע, ועי' שו"ת תשב"ץ חוט המשולש ח"א סימן א.

⁶⁰ שו"ע שם, ובשו"ע כתב שבבית חייב על כל דבר, שדרך בני אדם להניח בבית כל כליהם וכל הפציהם, אבל בערוה"ש כתב שבהמות וסוסים ועגלות אין דרך להניח בבית, וכן תיבה מליאה הפצים אינו חייב אלא כפי שדרך להניח בתיבה כזו. וכתב הש"ך שמלשון השו"ע משמע שבדבר שאין דרך להטמין, אף על פי שידוע ודאי שהיה שם פטור, והעלה דהיינו דוקא במדליק בפשיעה, אבל במדליק בידים חייב על הכל.